

А.І.Товстоліс,
*Старший викладач кафедри маркетингу та
соціальної економіки Чернігівського
національного технологічного університету
м. Чернігів, Україна*

ПОШУК ОПТИМАЛЬНИХ ШЛЯХІВ РЕГУЛЮВАННЯ ПРОЦЕСІВ ЗОВНІШНЬОЇ ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ НАСЕЛЕННЯ

Постановка проблеми. Неконтрольований виїзд українців на тимчасову роботу за кордон стимулює пошук оптимальних шляхів регулювання процесів зовнішньої трудової міграції населення з метою забезпечення як гідних умов перебування наших громадян за кордоном, так і створення комплексу заходів щодо зниження рівня трудової міграції населення з України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Свідченням значного дослідницького інтересу до різних аспектів міграцій населення, досліджень питань державного регулювання зовнішньої трудової міграції в Україні є праці відомих українських вчених М.Денисенка, Т.Драгунової, В.Євтух, Е.Лібанової, О.Малиновської, О.Позняка, І.Прибиткової, М.Романюк та інших.

Мета статті – аналіз шляхів вдосконалення державного регулювання зовнішньої трудової міграції в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Правовою основою зовнішньої міграційної політики України є Закон України «Про громадянство України», Закон України «Про імміграцію», Закон України «Про біженців» і Закон України «Про правовий статус іноземців». Механізми реалізації цих законів визначені численними постановами уряду, що регулюють окремі питання.

З метою оптимізації системи державного управління у сфері міграції було створено Державну міграційну службу. Головним завданням міграційної служби України має бути вироблення та реалізація міграційної політики держави, аналіз міграційної ситуації та кількісного і якісного складу міграційних потоків, поточне й перспективне планування з огляду на сучасний

стан та перспективи розвитку міграційної ситуації, вироблення законодавчих, нормативно-правових актів і проектів міжнародних угод.

Великі масштаби виїзду українців на тимчасову роботу за кордон негативно впливають на соціально-демографічний розвиток країни. Згідно даних, опублікованих у доповіді Світового Банку „Міграція і грошові перекази – цифри і факти 2011 рік”, Україна посідає 5 місце у світі серед країн з найбільшою кількістю емігрантів. За даними доповіді у 2010 р. за кордоном знаходилися близько 6,6 млн. українців, які виїхали у різні роки (це майже 15% населення країни). Головною причиною трудових міграцій громадян України за кордон є неадекватно низька вартість робочої сили в Україні, низький розмір заробітної плати.

Інший негативний аспект – втрата кваліфікованих кадрів, що веде до уповільнення темпів науково-технічного прогресу. За статистичними даними, до 30% українських учених працюють в інтересах науки і економіки зарубіжних країн. Україна перетворилася на постачальницю дешевої кваліфікованої робочої сили для зарубіжжя. Внаслідок еміграції загальна кількість населення України щорічно скорочується в середньому на 90 тис. осіб із числа активних, ініціативних і освічених громадян.

Оскільки переважна більшість закордонних українців — трудові мігранти, то пріоритетом державної політики має бути забезпечення прав та інтересів цих людей за кордоном. У країнах Західної Європи ці процеси легалізовані: словаки, чехи або поляки працевлаштовуються в інших країнах легально і, працюючи в Австрії, Німеччині, Франції або Великобританії, мають правовий і соціальний захист.

У цілому в основу міграційної політики України необхідно покласти принципи Міжнародної організації праці (МОП), за якою управління міграцією передбачає низку заходів. Метою управління міграції, за документами МОП, є чіткі та зрозумілі політика, закони й адміністративні методи для забезпечення міграції населення з взаємною користю для мігрантів, суспільства та уряду.

Регулювання трудової міграції умовно можна поділити на державне і ринкове. Відразу відзначимо, що вони взаємопов'язані, адже держава впливає на ринкові процеси, і навпаки — ситуація на ринку не може не впливати на державне управління.

До функцій державного регулювання трудової міграції належить насамперед нормативно-правове регулювання: вдосконалення законодавства України у сфері трудової еміграції та імміграції.

Основними проблемними питаннями в контексті активної участі громадян України у процесах міжнародного ринку праці є необхідність посилення їх соціального захисту, створення умов для пенсійного та соціального забезпечення. Реалізація цих заходів пов'язана як з укладанням двосторонніх договірних зобов'язань, так і з дотриманням вже існуючих норм міжнародних документів, якими є Конвенції Ради Європи, Міжнародної організації праці щодо захисту прав трудових мігрантів.

Актуальною проблемою трудових міграцій громадян України залишається питання оподаткування тих доходів громадян, які були отримані (зароблені) за кордоном, незважаючи на юридичне оформлення цього питання. На думку багатьох заробітчанин, чинна законодавча база не лише не сприяє легалізації трудових доходів трудових мігрантів, а й тінює означений сегмент ринку праці, оскільки громадяни України, які працюють за кордоном через відсутність попиту на їх робочу силу в Україні, мають право очікувати на певні преференції в оподаткуванні своїх доходів. За неофіційними даними, щомісяця кожен заробітчанин передає своїй сім'ї в середньому \$100. У 2010 році до України надійшло \$5,3 млрд. Більше всього коштів надійшло з Росії - \$1,25 млрд.

Не менш важливою проблемою є питання їх пенсійного забезпечення, оскільки змістом Угод, що їх Уряд України укладає з Урядами інших країн щодо працевлаштування, не передбачені положення щодо врахування трудового (страхового) стажу, здобутого на території країни працевлаштування. Водночас питання набуття та врахування трудового (страхового) стажу,

здобутого за кордоном, є змістом Угод про соціальне забезпечення, які Україна укладає з іншими країнами. Умовою зарахування стажу є діяльність працівника, який працює в іноземного роботодавця у межах страхового законодавства обох договірних сторін.

Урядом України здійснюється робота щодо приведення національного законодавства до вимог міжнародних документів з позицій, насамперед, забезпечення прав мігрантів, боротьби з міжнародною торгівлею людьми в рамках Резолюції 9/5 «Захист прав мігрантів», яка була прийнята на дев'ятій сесії Ради ООН з прав людини у вересні 2008 р. В рамках Європейського Союзу формується новий глобальний підхід до трудових міграцій, пов'язаний зі встановленням партнерських відносин між країнами-реципієнтами та країнами-донорами.

Другою складовою є організаційне регулювання, до якого мають належати питання укладання договорів з іншими країнами щодо легального працевлаштування українських громадян, захисту їх прав та інтересів.

Дієвим механізмом державного регулювання трудових міграцій українських громадян є функціонування інституту посередництва у працевлаштуванні на роботу за кордоном.

До інформаційного регулювання належить організація максимально повної інформації про робочі місця. Адже серед трудових мігрантів є особи, котрі не змогли знайти місце роботи через нестачу інформації. Також необхідна повна доступність інформації про українське законодавство в галузі міграції і законодавства інших країн. Особливе значення має інформація про міждержавні угоди у сфері трудової міграції.

Висновки. Враховуючи викладене, стратегію загальнодержавної політики України у сфері регулювання процесів зовнішньої трудової міграції треба спрямувати на захист населення у таких напрямках:

- укладання багато- та двосторонніх державних договорів про захист своїх громадян, які працюють за кордоном, щодо соціального страхування, пенсійного забезпечення, надання медичної допомоги та медичного

страхування відповідно до стандартів ЄС і поступового досягнення загальноєвропейського рівня соціального забезпечення й захисту населення;

- визнання за кордоном професійного рівня трудових мігрантів, а не тільки можливості їхнього залучення до вторинного ринку праці. Цьому сприятиме перехід України до європейської класифікації професій і наукових напрямів діяльності, залучення держави до Болонського процесу;

- вирішення відповідними підрозділами державних служб питань щодо формування системи регульованих потоків закордонних заробітчан;

- створення вигідних умов для спрямування грошових переказів, що надходять в Україну від трудових мігрантів через систему банківських установ під контролем Національного Банку України, узгодження цього процесу зі страховим пенсійним законодавством;

- досягнення необхідного рівня адаптації нормативно-правової бази України у сфері візової політики до відповідних нормативно-правових документів ЄС;

- послідовне формування спільної статистики міграційних потоків у ЄС, яка б відповідала вимогам відносності, неупередженості, об'єктивності видатків тощо. Для цього необхідно створити ефективну систему збору та обміну інформацією у сфері міграції з країнами ЄС.

Література: 1. Про громадянство : Закон України від 18 січня 2001 р. // Офіційний вісник України. – 2001. - №9. 2. Про іммігрантів : Закон України від 7 червня 2001 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2001. - № 41. 3. Про правовий статус іноземців : Закон України від 4 лютого 1994 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1994. - №23. 4. Про утворення Державної міграційної служби України : Постанова Кабінету міністрів України від 24 червня 2009 р. // Офіційний вісник України. – 2009. - №643. 5. Брич В. Шляхи вдосконалення регулювання зовнішньої трудової міграції населення / В. Брич, П. Шушпанов // Україна : аспекти праці. – 2010. - №4. 6. Ільїн Л. Розвиток молодіжного ринку праці: сучасний стан, тенденції та перспективи. //Л.Ільїн //Україна: аспекти праці. – 2011. - № 8. 7. Малиновська О. Міграції в умовах глобальної фінансово-економічної кризи /О.Малиновська // Україна : аспекти праці. – 2010. - №3. 8. Пазюк О. Вплив трудової міграції на стан функціонування ринку праці України. /О.Пазюк, Т.Біденко //Україна: аспекти праці. – 2011. - № 8. 9. Петрова Т. Стан та проблеми регулювання зовнішніх трудових міграцій в Україні / Т. Петрова // Україна: аспекти праці. – 2009. - №3. 10. Хвесик М.А. Управління розвитком національної економіки в контексті дії глобальних процесів. /М.А.Хвесик, А.М.Сундук //Економіка України. – 2013. - № 3. 11. Яковлев А. Визначення соціально-економічної ефективності робочої сили в умовах інноваційного розвитку. / А.Яковлев, М.Черненко //Економіка України. – 2012. - №4.